

Legkedvesebb képem

Rejtélyes viszony a gyűjtő és a kép viszonya. Mit őriz az ember? Mit lát a szobája falán vagy a gyűjteményében, amelytől úgy érzi, gazdagabb az élete? Persze olykor valóban gazdagabb – a szó leg-egyszerűbb értelmében is. Egy vagyon van a falain – mondta egyszer egy ismerősöm egy szűkölködő barátunkról, amikor azon töprengtünk, hogyan tudnánk rajta segíteni.

DELAUNAY, SONIA (1885–1970)

[Kompozíció] /1963

papír, próbanyomat – 465×325 mm

Ajánlás: Sonia Delaunay 1963 à Mr et Madame Gabor Pan

Apám, Mezei Pán Imre 1957-ben, ötvenhárom éves korában jutott el életében először Párizsba. Úgy tervezte, két hónapig marad. De nem jött vissza többé. Ott maradt 1972-ben bekövetkezett haláláig. Feleségem és én 1964-ben kaptunk először útlevelet. Természetesen Párizsba utaztunk.

Látogatásunk idején apámnak már számos kapcsolata volt az ott élő festőkkel. A két régi barát, Doucet és Corneille – őket még Budapestről, az Európai Iskola működésének idejéből ismerte – meghívtak bennünket műtermükbe. Másokhoz is ellátogathattunk. Például René Bartholóhoz és feleségéhez, Lourdes Castróhoz. Hogy az akkor még fiatal házaspárral azóta mi történt, nem tudom.

Sonia Delaunay, a nagy öreg is meghívott bennünket. 1910-ben lett Robert Delaunay felesége, művésztársa. Délután ötre voltunk hivatalosak hozzá. Őt előtt öt perccel ott álltunk az ajtó előtt a jellegzetes párizsi bérház emeletén. Néztük az órát, hogy pontosan becsengethessünk. Delaunaynak két lakása volt két egymás feletti bérleményben: az egyiket használta műteremként. Akkortájt épp kiállításra készült, és a meghívó fedélgrafikáját tervezte. Megmutatott mintegy húsz pochoir-változatot, és kérdezte véleményünket. Egyet kaptunk is a sorozatból – a lapon a jellegzetes élénk színek és egyszerű formák. Delaunay búcsúzóul elővett egy próbanyomatot, és dedikálta. A mű 1963-ban készült.

A Gyűjtők, gyűjtemények régi rovatunk: Budapest, Krakkó, Prága, de Bécs vagy New York is említésre került már folyóiratunkban mint gyűjtemények vagy gyűjtők lakhelye.

Ezúttal egy nagyszerű kiállítás képeiből válogattunk: a gyűjteményt a kitűnő irodalomtörténész-művészettörténész, Csaplár Ferenc szedte össze és állította ki az óbudai Kassák Emlékmúzeumban.

Fotók: Dobóczy Zsolt

Egy meglehetősen széles körű gyűjteményből nehéz kiválasztani a legkedvesebb darabot. A mű megszerzésének körülményei, az emlékek azonban rendkívül fontosak a gyűjtő számára. Ezért választottam Sonia Delaunay grafikáját.

Mezei Gábor

DÉSI HUBER ISTVÁN (1895–1944)
Radnóti Miklósné portréja / 1940 k.
kréta, karton – 535×495 mm

A Kassák Múzeum kiállításán olyan „kedves képet” láthat a látogató a Hernádi-gyűjteményből, amely nem ok nélkül került éppen ebbe a gyűjteménybe majdnem hatvan évvel megszületése után. A finom, szemmel láthatóan nagy szeretettel megkezdett, valószínűleg befejezetlenül maradt rajz másodszeri tulajdonosváltása ugyanis keresztanya és keresztfia között ment végbe 1999 novemberében. A rajz mai tulajdonosát csecsemő korában Heimlich Miklós néven 1944 áprilisának elején dr. Radnóti Miklós keresztapaságával és dr. Radnóti Miklósné keresztanyaságával fogadta kebelébe a Római Katolikus Egyház. Az 1999 végén zajlott képajándékozás a rajz modellje és keresztfia között még ebből a majdnem rokoni kapcsolatból fakadt.

Dési Huber és felesége, Sugár Stefi (akinek Sugár Andor festőművész a fivére volt) a fiatal Radnóti-házaspár baráti köréhez tartozott. A barátság a második világháború után már csak a két özvegyre szorítkozhatott. Stefi 1947 decemberében ajánlotta „Fifikének nagyon sok szeretettel” a Dési Huber István hagyatékában maradt művet. A rajz hátoldalára karcolt feljegyzésében Stefi még ezt is írta 1947-ben: „Dési Huber István első vázlata Radnóti Miklósné portréjához (készült 1943 tavaszán).” A rajz modellje azonban más időszakra teszi az egyetlen ülésben készült mű születését: 1940 őszére, amikor Radnóti első, észak-erdélyi munkaszolgálatát abszolválta – egy században egyébként Heimlich Lajos zongoraművésszel, a Radnóti-házaspár újdonsült barátjával, a

kép mai tulajdonosának édesapjával.

Hogy vigasztalásnak szánta-e Dési Huber a magára maradt Fifi megörökítését, nem tudható biztosan. Szánhatta annak „1943 tavaszán” is, ahogy Stefi datálta a művet, hiszen a nagyszerű költő akkor is munkaszolgálatot teljesített. Nem mintha a két házaspár közötti mély barátság nem adhatott volna önmagában is kellő indítékot egy portré elkészítéséhez. A kép levegőjéből elsősorban nem hízogó vigasztalás, hanem szolidaritás és a tisztaság erejébe vetett hit árad. Fifi kihajtott galléros, tiszta lelkű diáklánként jelenik meg Dési Huber vöröskréta-vonásaiban, angyalian sokat tudó mosolya, kissé felhözött homloka azonban nagyon is felnőtt módra néz ki a képből. A festő és a költő 1944-ben bekövetkező halálát látta előre?

Hernádi Miklós

FEHÉR LÁSZLÓ (1952)

Kőbéka/1986 olaj, vászon – 100×100 cm

Fehér Lászlót több mint húsz éve ismerem – ő engem valamivel kevesebb idő óta. A hiba bennem van. Amikor megnéztem 1983-as műcsarnoki kiállítását, éreztem, hogy nemcsak egy eredeti festővel állok szemben, hanem egy nagyon is nekem való művésszel, akinek a vásznaival fél szavakból is megértjük egymást. Persze, ebből ő mit sem sejtett. Ugyanis ha komoly tekintéllyel állok szemben, vagy azonnal elsíratom – mert ha valóban oly nagy ember, bizonyára már rég halott –, vagy megijedek, és futásnak eredek.

Egy idő után azonban nem tudtam nyugodni. Kelt a szobámba egy Fehér László-festmény. Az ember ugyanis akkor autentikus, ha igazán önmaga, de önmagunkban, egyedül sosem vagyunk önmagunk.

Magyarul: hiányzott az életemből egy Fehér László-kép. Szerencsémre addig hajtogattam rögeszmémet, míg barátom, Mezei Gábor megkereste Lacit, és elvitt hozzá. – És ott állt a műtermében a nagy Kőbéka vala-

mivel kisebb változata. Azonnal megértettem, hogy ez a kép nekem készült, még akkor is, ha a Mester mit sem sejtett az egészből.

A többi, ahogy mondani szokás, történelem. Ez 1986-ban esett meg. Azóta nem telik el nap, hogy ne legeltessem a szemem a Kőbékán. Régi lakásomban is, a mostaniban is az íróasztalommal szemben lóg a falon, nem túl magasan, így a szoba bármely zugából látom. Lefekvéskor is. És még mindig olyan friss, új és meglepő, mint találkozásunk kezdetén.

Hol rejlik a titok? Ahányszor odatéved tekintetem (és mindig odatéved, mert ott érzi jól magát), a Kőbéka meglep hibátlan szépségével, tisztaságával és titkával, amit a minimális festőiség hozott létre, és ami – bár nagyon is kézzel fogható, szavakba mégsem foglalható, ésszel be nem keríthető, le nem redukálható. Az ilyen kihívást nem lehet semmibe venni.

Szőllősy Judit

MÁRFFY ÖDÖN (1878–1959)

Csinszka / 1931

színes kréta, papír – 350×260 mm

Márffy Ödön Csinszkat megörökítő grafikája közös munka emlékeként, fáradozás jutalmaként került korábbi tulajdonosához, Rónai Mihály Andrásához. Csinszka 1931 nyarán saját verseinek kiadására készülődvén az akkor tizennyolc éves fiatalember, az újdonsült első kötetes költőt, a már sikeres ifjú újságírórt kérte föl a szövegek gondozására. Kapcsolatukat a fiatalember részéről az Ady Endre egykori felesége, az eleven szellemű, föltűnően szép nő iránti hódolat, a harminc-hét éves asszony részéről a baráti körhöz tartozó Rónai család tehetséges irodalmár fia iránti bizalom jellemezte. Szokatlannak számított abban korban, hogy Csinszka ajánlatára letegeződtek. Erre azt követően került sor, hogy a fiatalember érzelmes levél kíséretében elküldte saját kötetét az asszonynak, aki egyébként korábban személyes varázsát is latba vetette, hogy a kiadványra minél több előfizetőt sikerüljön gyűjteni.

Rónai Mihály András 1931 nyarán naponta fölkereste Csinszka és második férje, Márffy Ödön Diósárok, Szamóca utcai házát, s a kertben együtt válogatták a házból kihozott kéziratokat, egymás után elolvastva az asszony verseit. A fiatalember hozta kis írógépét is, hogy a majdani kötet anyaga „sajtó alá rendezve” kerüljön nyomdába. A könyvből Csinszka a következő dedikációval ellátva adott példányt munkatársának: „Mityunak, az én kitűnő, tiszta, hívő, fiatal költő barátomnak szeretettel Csinszka 1931. dec.”

Az ifjú Rónai Mihály András Csinszka körüli szolgálataival ezzel nem értek véget. A következő gesztus az az interjú volt, melyet a költőként bemutatkozó asszonnyal készített a *Literatura* számára, s melynek szövege a folyóirat 1932. áprilisi számában jelent meg. A kötet elkészülte utáni hetekben került Rónai Mihály Andrásához és édesapjához ez a Márffy Ödön által rajzolt Csinszka-portré, melyet az egykori fiatalember 1992-ben bekövetkezett halála óta felesége, a festőművész Gábor Marianne őriz, s mint legkedvesebb műtárgyai egyikét tart számon.

Csaplár Ferenc

PIAZZETTA, GIOVANNI BATTISTA (1682–1754)

Férffej / 1710 k.

olaj, vászon – 48×38 cm

Piazzetta, a velencei festő túl a barokkon és manierizmuson, de még épp a rokokó előtt sokat tanul Sebastiano Riccitől, sőt a fény és sötétség realista nagymesterétől, Caravaggiótól, s mintegy előkészíti rajta túlnövő kortársa, Tiepolo új monumentalitását. Fény és árnyék, színesség és intimitás jellemző művészetére s a most kiállított kis tanulmányfejre is. A mozdulatában megragadott, profilban, plaszticitással ábrázolt fiatal szent feje nyilván nagyobb kompozíció előkészítése. Visszafogott színessége és mozgékonyága, ami annak idején arra készítetett, hogy a BÁV egyik, hatvanas évekbeli aukcióján már a befejezést követően visszakerjém a festményt, és – szerencsémre nem ígértek rá – szűkös anyagi lehetőségeimmel élve kikiáltási áron

megvásároljam. Minthogy védett mű, ki kellett derülnie, hogy Szegedről került az aukcióra. Az pedig feleségem 2003-as fölfedezése volt, hogy párja a würzburgi hercegségi képtár nagyszerű gyűjteményében látható. (Ennek épületében különben a még jelentősebb Tiepolo óriási freskói is szemlélhetők.)

Ez az akkor emlékezetem szerint mindössze 5 000 forintos ár is mutatja, hogy a hazai műgyűjtés a magyar művészet iránti, különben dicséretes elfogultság miatt nem tekint rá eléggé a külföldi mesterek még itt található műveire, ami nyilván oka lehetett az általában nem védett milliárdos értékek Nyugatra vándorlásának is.

Kristó Nagy István

PICASSO, PABLO (1881–1973)

René Char / 1964

színes krétával készült portré az alábbi plakáton: Hommage à René Char / Musée d'Art Moderne de Ceret / 1969

litográfia – 630×450 mm

Mindenekelőtt be kell vallanom, a műgyűjtők eminens társaságában én csak a kakukktojás szerepét domboríthatom. Soha nem gyűjtöttem rendszeresen semmit, a háromnegyed század alatt még eléggé látványos könyvtáram is csak esetleges szükségletek mentén torlódott fel a polcaimra. Az a mintegy félszáz képzőművészeti darab (festmény, rajz, szobor, kerámia), amely szabad falaimat díszíti, illetve egy-két komódfiók sötétségére van kárhozthatva, csupa baráti ajándék. Mindig úgy éreztem, hogy aki valamely művészetre adta az életét, állandóan sóvárog a művészetek többi ágazatai iránt. Én legalábbis kezdettől fogva így éreztem, és szerencsére számos barátot találtam a szomszédságban, akiknek mesterségét még csak felfogni sem tudtam. És úgy látszik – ez a sok kép stb. legalábbis ezt mutatja –, hogy a viszonzás se maradt el. Ez a kis kollekciónak egyetlen pengőbe vagy forintba sem került tulajdonosának. Mert nem is lett volna rá módja, ha akár nagyon akarta volna is. És persze, eszembe se jutott, akármilyen szűkös helyzeteimben sem, hogy egyetlenegyől is megváljak. Éppúgy nem volt módom erre sem. Minthogy egyik darabról sem gondoltam, hogy áruk van. Hogy eladhatók vagy cserélhetőek.

Persze, más képekkel is körülvettem magam. Könyvekkel. Könyvekben, magazinokban, folyóiratokban. Amihez csak hozzáférhettem. Akkor, mikor ez a rajongásom elindult, még a háború előtt, ez nem ment egykönnyen Magyarországon. Picassóról már tizenhét évesen tudni véltem, hogy ő a huszadik század Leonardója...

Itt ugornék egyet, mert látom, máris hosszú a bevezetés. A háború még közelebb hozta hozzám ezt az óriást. És mikor a háború után egyszerre megszabadulva ifjúságom ötévi életveszélyétől, váratlanul az a hihetetlen kis csoda ért, hogy francia ösztöndíjjal elindulhattam Párizsba, az első dolgom volt lehetőleg mindent meglátni, amit Picassóból lehetett. Különös volt rájönni, hogy ott sem lehetett olyan könnyen hozzáférni. Megdöbbenett, hogy a Louvre-ban még semmit sem találtam. Annál inkább könyveket, füzeteket, legelőször Tristan Tzara remek könyvét, abban már benne volt a *Guernica* is, a Musée de l'Art Moderne-ben pedig rátaláltam az egyik kedvencemre, amit otthon már reprodukcióban ismertem, az 1925-ös *Csendélet antik fejjel-re*, és egy leg-

újabb művére, ami már a háború végén készült, egy kis alakú másik csendéletre, az 1945-ös *A zománcos serpenyőre*. 1947 legelején volt ez, s ha a kettő közé képzeltem a *Guernicát*, olyan volt, mint két csodálatos csönd között egy világot rengető sikoltás. Erről merészeltém írni, erről a három Picasso-képről első kis párizsi megszólalásomat. Rögtön haza is küldtem az írást, gondoltam, boldogan fogják otthon fogadni. De egy orgánus sem volt hajlandó magáévá tenni. Picassónak még (vagy már) nem volt ázsioja Magyarországon...

Meg sem fordult soha az eszemben, hogy valaha eredeti „Picasso” lesz tulajdonomban. Mint ahogy arra se gondoltam volna, hogy valaha megfordulok Céretben. Céret egy kis francia városka, a spanyol határon, a Tech folyó partján, amelynek az 1980-as *Dictionnaire Hachette* szerint 5967 lakosa borászáttal és espadrille (spanyol spárgatalpú vászoncipellő) készítővel foglalkozik, s egyetlen XIII. századi harangtorony látványával dicsekedhetett. Egészen a múlt század elejéig. Amikor is helyet adott az európai festészetet magából kifordító Picasso és Braque uraknak és a velük szervezkedő bárbar negroid pereputtyuknak, úgymint Matisse, Derain, Gleizes, Metzinger, Delaunay, Léger, Juan Gris és a többiek. S az eldugott kis város egyszerre világhírűvé cseperedett. 1948-ban megalapozta az egyik legmodernebb francia „D'Art Moderne” múzeumot, amelynek Picasso 1953-ban 59 darabból álló műcsoportot adományozott.

Hogy végre a tárgyra, az én „Picassómra” térjek: 1970 elején ennek az általam egyáltalán nem ismert múzeumnak az igazgatójától váratlanul egy körlevelet kaptam. Amelyben elmondják, hogy a múzeum különös kiállításra készül, egy csoport európai költő egy vagy több kéziratos új versét kéri, ha lehet, francia fordításban és egy a költő által választott festőművész illusztrációit hozzá, nem is mellékelve, hanem a rajzot vagy festményt valamiképpen egybekomponálva a kézzel írással. Éppen akkoriban készült a *Mesék a mese ellen* című verseskötetem *Contrefables* címmel megjelenő fordítása. Megkértem hát Vas István barátom feleségét, Szántó Piroskát, a nagyszerű festőt és grafikusot. És máris meglett a két különös lap. Fekete kézírásom gomolygásába csoda arany sárkányok, kék és vörös alakzatok csavarva. Elküldtem. Megköszönték. Kissé szabadkozva azt is hozzátéve, hogy minden résztvevőt szívesen látnak a megnyitóra – de persze az utazást nem tudják finanszírozni, viszont egy-két nap szállodát örömmel. Itt csattan az a talán hosszú mese (a „mese ellen”). Egész télen azt terveztük feleségemmel, hogy régi vágyunkat végre teljesítjük, fogjuk a kis Fiatot, és végigszáguldva Dél-Franciaországon néhány hétre megnéz-

zük Spanyolországot. Így, ha a kiállítás megnyitójára nem is, de kicsit később útba ejtjük a kis Céret-t, ahogy már aposztrofálták, a „kubizmus Barbizonját”. Két kedves szép napot töltöttünk ott. És még ajándékot, nagy ajándékot is kaptunk. Annak a Picasso-plakátnak egyik,

állítólag az utolsó példányát, amely a múzeum előző évi René Char-kiállítására készült. És most látható itt ezen a kiállításon.

Somlyó György